

Arnhemse Standaard Toegankelijkheid

Achtergrond en aanleiding

Het [VN-verdrag](#) voor de rechten van mensen met een beperking werd in Nederland op 14 juli 2016 van kracht. Het VN-verdrag versterkt de positie van mensen met een beperking omdat het bepaalt dat zij gelijke rechten hebben op het gebied van wonen, scholing, vervoer, werk en een aantal andere terreinen. De overheid moet ervoor zorgen dat dit wordt gerealiseerd. Het verdrag daagt gemeenten uit om haar opdracht zo in te zetten dat iedereen optimaal kan deelnemen aan de samenleving. Dat vraagt niet om het oplossen van problemen bij mensen met een beperking, maar om het wegnemen van belemmeringen in de samenleving. Het gaat om een stapsgewijze verbetering gericht op inclusie voor iedereen. De wettelijke verankering van toegankelijkheid in Bouwbesluit, AMvB Omgevingswet en AMvB toegankelijkheid bij het VN Verdrag Handicap ontbreekt (nog).

Allereerst een definitief van het begrip Toegankelijkheid: 'Toegankelijkheid van de gebouwde omgeving is de eigenschap van buitenruimte, gebouwen en woningen die maakt dat mensen er kunnen doen wat zij er volgens de bestemming moeten kunnen doen'¹

Ambitie

In de gebouwen en openbare ruimte en bij evenementen van de gemeente Arnhem moet iedereen zoveel mogelijk kunnen doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen.

We willen met deze Arnhemse Standaard Toegankelijkheid (hierna: Arnhemse Standaard) voor toegankelijkheid vastleggen hoe in projecten de toegankelijkheid wordt geborgd en duidelijkheid geven over het niveau van toegankelijkheid.

We gaan achtereenvolgens in op de toegankelijkheid van gebouwen, de openbare ruimte en de evenementen.

Juridische status

De Arnhemse Standaard stelt aan de toegankelijkheid hogere eisen dan het Bouwbesluit 2012. Er is geen wettelijke verankering voor de Arnhemse Standaard.

Het toepassen van de Arnhemse Standaard op gebouwen, openbare ruimte en evenementen heeft financiële consequenties. Deze worden geïnventariseerd en doorgerekend. Afhankelijk van het beschikbare budget wordt de Arnhemse Standaard gefaseerd ingevoerd en zal telkenmale per casus een afweging plaats moeten vinden.

De Arnhemse Standaard zal daarom in alle gevallen richtinggevend van aard zijn en heeft voor de gemeente Arnhem geen verplichtende juridische status. Aan de Arnhemse Standaard kunnen daarom geen rechten worden ontleend.

Gebouwen

1. In de gebouwen van de gemeente Arnhem moet iedereen kunnen doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen.
2. Het uitgangspunt is dat alle ruimtes en routes in een gebouw door iedereen zijn te gebruiken waarbij zelfstandigheid en gelijkwaardigheid belangrijk begrippen zijn.

¹ Wijk, M. (2012) *Handboek voor Toegankelijkheid 7e geheel herziene druk*. Alphen a/d Rijn: BIM Media

3. Bij het opstellen van het Programma van Eisen (PvE) wordt door middel van overleg of interviews vastgelegd welke ruimtes niet voor iedereen toegankelijk hoeven te zijn. Daarnaast wordt vastgelegd welke ruimtes voor specifieke gebruikersgroepen geschikt moeten zijn en voor welke aantallen. Dit gebeurt met een vertegenwoordiger van de gebruikersgroep.
4. Alle ruimtes en de verbindingen tussen de ruimtes worden weergegeven in een ruimtematrix en een relatieoverzicht of routeschema.
5. Gedurende het project wordt in elke fase gecontroleerd of er nog wordt gewerkt aan de toegankelijkheid zoals is afgesproken bij de start van het project.
6. De bron van kennis is de ITStandaard 2018, totaal met een aantal aanvullende wensen vanuit de APCG (Arnhemse Platform Chronisch Gehandicapten). Deze aanvullingen aangegeven onder het kopje ITstandaard.

Inleiding

De gemeente Arnhem heet een groot aantal panden in eigendom. Ook exploiteert en ontwikkelt de gemeente Arnhem veel panden onder eigen regie. Het vastgoed wordt ingezet om een maatschappelijk doel te realiseren. Bij renovatie of nieuwbouw wordt toegankelijkheid nagestreefd. Bij onderhoudswerkzaamheden kunnen in sommige gevallen aanpassingen ten behoeve van de toegankelijkheid worden gedaan. De gemeente Arnhem hanteerde tot nu toe de eisen voor toegankelijkheid zoals deze zijn opgenomen in het Bouwbesluit. Deze blijken niet altijd het beoogde resultaat op te leveren. Met de Arnhemse Standaard wordt beoogd dat toegankelijkheid wordt vastgelegd in projecten en wordt duidelijkheid verschaft over het niveau van toegankelijkheid.

De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid beschrijft de manier waarop wij toegankelijkheid in het ontwikkelproces verankeren. Met de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid brengen we een actief leerproces op gang.

In de gebouwen van de gemeente Arnhem moet iedereen kunnen doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen. Als iedereen gewoon naar en in het gebouw kan komen, dan gebruikers met een beperking dus ook. Een gebouw waar iemand een trappetje op getild moet worden, of voor wie de deur opengehouden moet worden is niet voor iedereen toegankelijk. Uitgangspunt is dat iedereen alle ruimtes en routes in een gebouw kan gebruiken. Bij de start van het bouwproces wordt met de toekomstige gebruikersgroepen besproken welke ruimtes niet voor iedereen toegankelijk hoeven te zijn. Ook wordt besloten of er ruimtes zijn waar specifieke gebruikersgroepen gebruik van moeten kunnen maken, en voor welke aantallen. Hierbij maken we onderscheid tussen bezoekers en medewerkers, en tussen gebruikersgroepen (zoals mensen met een auditieve beperking, een visuele beperking, verstandelijke of loopbeperking en mensen die gebruik maken van een rolstoel of scootmobiel). Zo heeft een sociëteit voor ouderen een grotere capaciteit voor scootmobiels nodig dan een kantoor.

De gemeente Arnhem als opdrachtgever besluit, beargumenteert en legt de prestatie vast.

De keuze welke gebouwonderdelen niet voor iedereen toegankelijk hoeven te zijn, gaat nooit over toegangen, nooduitgangen, binnendeuren, rolstoeltoegankelijk(e) toilet(ten), liften, trappen en noodtrappen. Als opdrachtgever stelt de gemeente aan het begin van het bouwproces vast wat de prestatie qua toegankelijkheid moet zijn, en dat die prestatie in het gehele bouwproces wordt geborgd. Hierbij geldt dat iedereen alle toegangen, nooduitgangen, binnendeuren, toegankelijk(e) toilet(ten), liften, trappen en noodtrappen kan gebruiken.

De ruimtestaat en het relatieschema

In de nieuwe en gerenoveerde gebouwen en openbare ruimte van de gemeente Arnhem moet iedereen zoveel mogelijk zelfstandig kunnen doen wat hij/zij volgens de bestemming komt doen. Alle ruimten en routes in het gebouw² moeten zoveel mogelijk toegankelijk zijn. De opdrachtgever omschrijft bij de start van het project in het PvE -dat in de ontwerpfase wordt vervangen door een ruimteboek/ruimtestaat- de uitzonderingen hierop. Bij het vaststellen van de ruimtestaat is (intensief) overleg met de toekomstige gebruikers. Ruimtes hebben verschillende functies. De opdrachtgever geeft bij start van het project voor elke ruimte apart aan als deze niet voor iedereen zelfstandig toegankelijk hoeft te zijn, of als deze niet voor iedereen toegankelijk hoeft te zijn. De opdrachtgever kan bijvoorbeeld besluiten dat sommige ruimtes niet toegankelijk hoeven/kunnen zijn voor gebruikers in een rolstoel, met een visuele of auditieve beperking. In het PvE wordt de toegankelijkheid vastgelegd als totaal en hoe de verschillende ruimtes en routes zich tot elkaar verhouden. Ook hierbij aandacht voor capaciteit en specifieke gebruikers.

In ieder geval kan iedereen gebruik maken van alle toegangen, nooduitgangen, binnendeuren, rolstoeltoegankelijk(e) toilet(ten), liften, trappen en noodtrappen.

In de ruimtestaat is voor elke ruimte opgenomen:

- a) de functie van de ruimte voor gebruikers, bezoekers en medewerkers
- b) dat de ruimte voldoet aan de ITS 2018totaal.
- c) de uitzonderingen, namelijk:
 - I. De ruimtes die voor sommige gebruikers (zoals bijvoorbeeld met weinig kracht in de armen, met een visuele of auditieve beperking) uitsluitend met hulp toegankelijk zijn³
 - II. De ruimten die voor sommige gebruikers (zoals bijvoorbeeld gebruikers die een rolstoel gebruiken) niet toegankelijk zijn.
- d) aanvullende eisen, zoals bijvoorbeeld over het aantal gebruikers met een beperking (in een ouderen sociëteit).

In het relatieschema zijn alle ruimtes in relatie tot elkaar weergegeven met logische, korte toegankelijkheid routes.

ITstandaard met aanvullende wensen vanuit de APCG

De Arnhemse Standaard gaat uit van Integrale Toegankelijkheidsstandaard met een aantal aanvullende wensen geformuleerd door het APCG. Deze aanvullende wensen gaan over:

- In het gebouw is minimaal 1 invalidentoilet van 2,2x2,2 m
- In het gebouw is minimaal een brancardlift van 1,05x2,05 m.
- Het hoogteverschil dwars op de looprichting zoveel als mogelijk beperken (Liefst 0 cm)
- Voor het aantal rolstoelplaatsen zijn percentages aangegeven. Gewenst is om altijd 2 rolstoelplaatsen als minimum aan te houden (ook in kleine zalen). De afmeting van een rolstoelplaats conform ITstandaard, maar in overleg met gebruikers zullen enkele plaatsen groter moeten zijn.

Operationeel (proces):

1. De initiatieffase

² Soms kan daar een parkeerplaats of een schoolplein bij horen. Dan moet daarvan ook worden bepaald of ze toegankelijk worden ingericht.

³ Hulp bestaat uit het openhouden van enkele en dubbele deuren met drangers.

- a) In de projectopdracht nemen we op dat het gebouw moet voldoen aan de ITS 2018 totaal. In de verschillende fases van het project zullen gebruikersgroepen op verschillende wijzen worden betrokken.
- b) Projectstart-up Toegankelijkheid komt op de agenda, afspraken worden gemaakt hoe toegankelijkheid wordt geborgd en wie vertegenwoordigt.

2. De definitiefase

- a) In de samenwerkingsovereenkomst (verhuurder-huurder) wordt bij de kwaliteitsomschrijving afspraken opgenomen over het niveau van toegankelijkheid van de verschillende onderdelen van het gebouw (eventueel naar ruimtegebruik en/of gebouwfunctie)
- b) In de projectopdracht nemen we op dat het gebouw moet voldoen aan ITS 2018 totaal. In de verschillende fases van het project zullen gebruikersgroepen als adviseurs worden betrokken.
- c) Bij de bijlagen offerteaanvraag (DNR takenlijst) voegen we bij het onderdeel 'ontwerpintegratie' het volgende toe:
 - I. Ontwikkelen toegankelijkheidsconcept
 - II. Integreren en coördineren toegankelijkheidsconcepten
 - III. In het programma van eisen nemen we een artikel over toegankelijkheid op:
Het gebouw is een openbaar gebouw en moet door iedereen te gebruiken zijn, ook door mensen met een beperking (loopbeperking, visuele, auditieve of verstandelijke beperking, met hulpmiddelen zoals scootmobiel, rolstoel, stok of met een hond). Denk hierbij aan een overzichtelijke indeling en een gemakkelijke oriëntatie in het gebouw. Iedereen moet alle toegangen, nooduitgangen, binnendeuren, toegankelijk(e) toilet(ten), liften, trappen en noodtrappen kunnen gebruiken.
- d) In de bijlagen van het PvE worden de ruimtestaat en het relatieschema opgenomen.
- e) Per fase wordt een fasedocument opgesteld. Afwijkingen met de afspraken uit het PvE met betrekking op de toegankelijkheid worden door het ontwerpteam gemotiveerd. Afwijkingen worden besproken tussen ontwerper, toekomstig gebruiker en opdrachtgever. Bij nieuwe afspraken over aanpassingen en wijzigingen van het ontwerp, worden de ruimtestaat en het relatieschema aangepast.

3. De voorlopig ontwerpfase (VO)

- a) In de projectopdracht nemen we op dat het gebouw moet voldoen aan de ITS 2018 totaal. In de verschillende fases van het project zullen gebruikersgroepen op verschillende wijzen worden betrokken.
- b) In het VO toont de architect met onderstaande producten aan dat de afgesproken prestatie op toegankelijkheid wordt gehaald:
 - I. ruimteschema
 - II. plattegrond met pictogrammen voor specifieke gebruikersgroepen (zie bijlage)
 - III. relatieschema (met korte, logische en toegankelijke routes)
- c) Per fase wordt een fasedocument opgesteld. Afwijkingen met de afspraken uit het PvE en opdracht worden door het ontwerpteam gemotiveerd (afwegingskader⁴). Afwijkingen met betrekking op toegankelijkheid worden besproken tussen ontwerper, toekomstig gebruiker en opdrachtgever. Afspraken over aanpassingen worden opgenomen in de ruimtestaat en relatieschema.

⁴ Het afwegingskader is omschreven in de bijlage en maakt onderdeel uit van de Arnhemse Standaard

- d) In onze projectomschrijvingen nemen we op dat we een gebouw willen dat voldoet aan de ITS 2018 totaal. De gemeente Arnhem werkt aan een stad voor iedereen, gesteund door het VN verdrag Handicap.

4. De definitief ontwerpfase (DO)

- a) In de projectopdracht nemen we op dat het gebouw moet voldoen aan de ITS 2018 totaal. In de verschillende fases van het project zullen gebruikersgroepen op verschillende wijzen worden betrokken.
- b) In de huurovereenkomst nemen wij bij de algemene bepalingen het volgende op: Huurder draagt zorg voor het in stand houden van de afgesproken prestatie op het gebied van toegankelijkheid. Als door wijzigingen aan of gebruik van het pand, ongeacht de toestemming van de verhuurder, voornoemde prestatie wordt beperkt dan wel te niet gedaan wordt, zal de huurder deze op eerste aanzegging van de verhuurder herstellen.
- c) In het definitief ontwerp toont de architect met onderstaande producten aan dat de afgesproken prestatie op toegankelijkheid wordt gehaald:
 - I. Ruimteschema
 - II. Plattegrond met pictogrammen voor specifieke gebruikersgroepen
 - III. Relatieschema (met de korte, logische en toegankelijke routes).
- d) Per fase wordt een fasedocument opgesteld. Afwijkingen met de afspraken uit het PvE en opdracht worden door het ontwerpteam gemotiveerd (afwegingskader⁵). Afwijkingen met betrekking op toegankelijkheid worden besproken tussen ontwerper, toekomstig gebruiker en opdrachtgever. Afspraken over aanpassingen worden opgenomen in de ruimtestaat en relatieschema.

5. Bestekfase

- a) In de projectopdracht nemen we op dat het gebouw moet voldoen aan de ITS 2018 totaal. In de verschillende fases van het project zullen gebruikersgroepen op verschillende wijzen worden betrokken.
- b) In het bestek (boekwerk + tekeningen + bijlagen), zijnde contractstuk aannemer(s) toont architect met onderstaande producten aan dat de afgesproken prestatie op toegankelijkheid wordt gehaald:
 - I. Ruimtestaat
 - II. Plattegrond met pictogrammen voor specifieke gebruikersgroepen
 - III. Relatieschema (met de korte, logische en toegankelijke routes)
- c) Per fase wordt een fasedocument opgesteld. Afwijkingen met de afspraken uit het PvE en opdracht worden door het ontwerpteam gemotiveerd (afwegingskader⁶). Afwijkingen met betrekking op toegankelijkheid worden besproken tussen ontwerper, toekomstig gebruiker en opdrachtgever. Afspraken over aanpassingen worden opgenomen in de ruimtestaat en relatieschema.

6. De aanbesteding

De prestatie op het gebied van toegankelijkheid ligt besloten in het bestek. Bij een traditioneel bouwproces ligt de ontwerpverantwoordelijkheid en daarmee ook de prestatie op toegankelijkheid bij de opdrachtgever.

7. De oplevering

⁵ Het afwegingskader is omschreven in de bijlage en maakt onderdeel uit van de Arnhemse Standaard

⁶ Het afwegingskader is omschreven in de bijlage en maakt onderdeel uit van de Arnhemse Standaard

Bij de oplevering toetst de (gedelegeerd) opdrachtgever aan de hand van het bestek of de afspraken met betrekking tot de te leveren prestatie van toegankelijkheid is gehaald. In samenwerking met de gebruikers kan het resultaat worden getoetst.

8. De evaluatie

Na afronding worden het project en het proces geëvalueerd.

De werking van de Arnhemse Standaard wordt getoetst en vastgesteld wordt of de specifieke wensen van de gebruikers aan het begin van het project voldoende zijn gekend.

Bevindingen en leerdoelen voor nieuwe projecten worden opgesteld en uitgedragen.

Afwegingskader

De "Arnhemse Standaard" is een belangrijk uitgangspunt is bij het ontwerpproces. Dit betekent dat tijdens het proces voor ontwikkeling van een nieuw publiek gebouw of openbare ruimte het APCG als adviseur in elke fase betrokken is. De Arnhemse Standaard wordt in het Programma van eisen opgenomen/ beschreven. Deze standaard is in elke fase van toepassing en zwaarwegend. De standaard is van toepassing, tenzij een ander belang overtuigend en gemotiveerd zwaarder weegt en er geen andere oplossing te vinden is.

De ontwerper denkt en ontwerpt vanuit de Arnhemse Standaard.

Bij eventuele afwijkingen wordt onderbouwd en gemotiveerd en wordt aangegeven wat dit betekent voor het eindresultaat ten aanzien van toegankelijkheid.

De projectleider neemt weloverwogen de besluiten.

Dit afwegingskader geldt voor zowel de gebouwen als de openbare ruimte.

Openbare ruimte

1. De openbare ruimte, in beheer van de gemeente Arnhem, dient voor iedereen toegankelijk te zijn. Denk hierbij aan stations, bushaltes hoofd(wandel)routes en locaties met een publieke functie.
2. Het uitgangspunt is dat deze ruimte voor iedereen toegankelijk is waarbij zelfstandigheid en gelijkwaardigheid belangrijk begrippen zijn.
3. Bij het opstellen van een Arnhemse Standaard Toegankelijkheid waarin zowel de technische als de proces afspraken zijn vastgelegd.
4. De bron van kennis is de ITstandaard 2018, totaal met een aantal aanvullende wensen vanuit de APCG (Arnhemse Platform Chronisch Gehandicapten).
5. Het handboek is het uitgangspunt voor nieuwe projecten en grootschalige reconstructies. Eveneens vormt het de basis van de reeds bestaande hoofdroutes en aanpassingen.

Inleiding

De bestaande openbare ruimte is het gebied dat in beheer is bij de gemeente tot aan de erfgrans van derden of (openbare) gebouwen. De gemeente Arnhem heeft tot doel een optimale toegankelijkheid na te streven. Dit wordt nu gedaan aan de hand van een aantal gedateerde documenten. Hierin zijn de belangrijke locaties (stations, bushaltes en gebouwen) en hoofd(wandel)routes met geleide voorzieningen vastgelegd. De huidige documenten die gebruikt worden voor de inrichting van de openbare ruimte, voldoen grotendeels aan de ITstandaard 2018. De status van betreffende documenten is onvoldoende geborgd vandaar de wens dit vast te leggen in de Arnhemse Standaard Toegankelijkheid en eveneens in de gids openbare ruimte. In projecten in de openbare ruimte en/of

grootschalige reconstructies worden de toegankelijkheidseisen nu reeds meegenomen. De borging in het projectproces, als mede de direct belanghebbenden (APCG), is onvoldoende vastgelegd en dient onderdeel te worden in de leidraad 'DeSamenWijzer'/ontwerpatelier.

Arnhemse Standaard Toegankelijkheid

De Arnhemse Standaard Toegankelijkheid beschrijft zowel de technische als de proces afspraken.

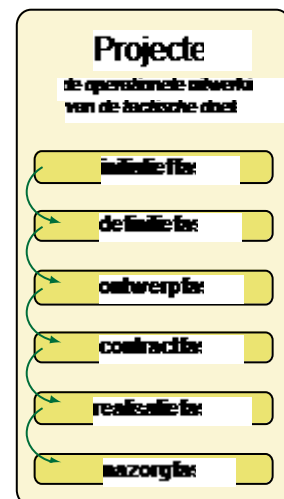
Wat betreft routegeleiding voor visueel gehandicapten in de openbare ruimte wordt reeds de ITstandaard gehanteerd. Voor aanpassingen voor mensen met een andere handicap worden nog niet alle richtlijnen, zoals vermeld in de ITstandaard gehanteerd.

- We willen een handboek opstellen met daarin benoemd alle Arnhemse afspraken(technisch en proces), met als basis de ITstandaard.
- Een onderdeel van dit handboek zal een kaart van geheel Arnhem zijn met daarop de hoofdlouproutes in de stad. Dergelijke kaarten zijn er al van wegen en fietspaden, maar nog niet van looproutes. Het voordeel van het hebben van zo'n kaart is dat aan deze routes ook voorwaarden kunnen worden meegeven qua toegankelijkheid. Denk hierbij aan verkanting, geleide voorzieningen, rustpunten (zitbankjes), etc.
- In het handboek wordt de betrokkenheid van de doelgroep (APCG) bij de projectfasen, zoals vastgelegd in de leidraad 'DeSamenWijzer' en het ontwerpatelier geborgd.
- Er worden bewustwordingssessies Toegankelijkheid georganiseerd binnen de relevante afdelingen van de gemeente Arnhem (ontwerp, projectleiding en directievoering, beheer, stedelijk onderhoud en wijkonderhoud). Daarnaast wordt onderzocht of het mogelijk is om een sessie met aannemers te organiseren. De eerste sessies hebben inmiddels plaatsgevonden.

Invoeringsplan Arnhemse Standaard

Een werkgroep met een brede vertegenwoordiging vanuit het gehele cluster openbare ruimte en mobiliteit zal het handboek gaan opstellen. Door bewustwordingssessies te organiseren zal binnen het cluster de bewustwording worden vergroot.

Toegankelijkheid zal opgenomen worden in de leidraad, waardoor dit meegenomen wordt in het ontwerpproces. Zo zal bij de start van een project een ontwerpatelier plaatsvinden, hierbij zal ook het APCG al worden betrokken.

Evenementen

In de ITstandaard zijn geen richtlijnen voor evenementen opgenomen. Wij willen in Arnhem uitdragen dat ook voor evenementen geldt dat iedereen het evenement moet kunnen bezoeken en daar moet kunnen doen, waarvoor het evenement bedoeld is. We willen in 2019 komen tot Arnhemse richtlijnen hiervoor en gaan hierover in gesprek met de APCG, interne collega's, externe organisatoren en de

ODRA. De good practises van andere gemeenten worden hierbij betrokken. Onderwerpen die hierbij besproken worden richten zich op;

- Infrastructuur
- Informatievoorziening (op website en signing)
- Bereikbaarheid van het evenement
- Parkeerplaatsen
- Ingang en kassa's
- Het evenemententerrein/gebouw zelf
- Stands voor informatie en horeca
- Zichtbaarheid van het podium
- Sanitair